

Література

1. Правда Русская или Законы Великих князей Ярослава Владимировича и Владимира Всеволодовича Мономаха. С приложением. Издано любителями отечественной истории. Печатано в типографии Святейшего Правительствующего Синода. 1793. – 100 с. Приложение на XVI стр.
2. Русская История «Домострой» Полный текст Сильвестровская редакция [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.Lestvitsa.dp.ua.
3. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО). – Ф. 469. Катеринославська міська управа, оп. 1. спр. 27-29 арк.

УДК 343.3

Ярмиш Н. М., д.ю.н., професор,
Національна академія прокуратури України, м. Київ, Україна

ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОНЯТЬ «СЛУЖБОВА ОСОБА» ТА «ПОСАДОВА ОСОБА»

Поняття «посадова особа» та «службова особа» використовуються у багатьох нормативно-правових актах України, проте у жодному з них співвідношення між ними не роз'яснюється. А це негативно позначається на практиці застосування норм, які містять відповідні поняття.

Насамперед терміни, що розглядаються, містяться у Конституції України. Так, ст. 40 Основного закону проголошує: «Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів...». Саме таким чином йдеться про відповідних осіб й у ст. 56 Конституції України: такі особи також згадуються через сполучник «і». А це свідчить про те, що законодавець розглядає поняття «службових» та «посадових» осіб в якості не співпадаючих, різних. Саме цим спростовується наукова думка, нібито дані терміни є синонімами.

Аби розібратися у співвідношенні понять «службова» та «посадова» особа, звернемося до законів, якими вони визначені.

Почнемо з терміну «службова особа». У Кримінальному кодексі України 1961 р. використовувався термін «посадова особа», а в КК 2001 р. він замінений на «службову особу». Цікаво, що при цьому визначення службової особи співпадало з тим, яке містив попередній кодекс щодо особи посадової. Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 7 квітня 2011 р., яким внесені зміни до певних законів, зокрема до КК України, дещо розширив визначення службової особи у

порівнянні з попередньою редакцією, але у загальних рисах і воно співпадає з тлумаченням посадової особи у КК України 1960 р.

Поняття «службова особа» надається у ч. 3 ст. 18 КК України («Суб'єкт злочину») та дублюється у примітці ст. 364 КК України («Зловживання владою та службовим становищем»). Зміст цих доволі громіздких визначень свідчить, що службові особи це такі, що виконують функції або представників влади, або організаційно-розпорядчі, або адміністративно-господарчі. В свою чергу, представник влади – це особа, яка має право давати вказівки особам, що не є її підлеглими; організаційно-розпорядчі функції насамперед впливають з того, що особа має хоча б одного підлеглого; проявами функцій адміністративно-господарських є те, що особа розпоряджується майном, тобто самостійно вирішує питання щодо нього. Відповідно до тих же визначень, особа є службовою не лише коли вона здійснює відповідні функції постійно, а й тоді, коли робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням (для виконання лише певного завдання), але за умови, що певні повноваження покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою. Таким чином, службовими особами можуть визнаватися відповідні особи у будь-якої сфері.

Перейдемо до тлумачення терміну «посадова особа».

Стаття 2 Закону України «Про державну службу» від 16.12.1993 р. встановлює, що посадовими особами вважаються керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій.

За тим же принципом визначена й посадова особа місцевого самоврядування. У статті 2 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 р. зазначено, що посадовою особою місцевого самоврядування є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Як бачимо, обидва закони визначають посадову особу як таку, що насамперед виконує організаційно-розпорядчу функцію (до того ж і консультативно-дорадчу). Звернемо увагу, що виконання організаційно-розпорядчих функцій характеризує особу саме як службову. Тому є достатні підстави вважати, що посадовою особою є службова особа у сфері державної служби або місцевого самоврядування, яка виконує саме організаційно-розпорядчу функцію, поєднану з консультативно-дорадчою. Зрозуміло, що посадовими особами є не усі державні службовці та працівники місцевого самоврядування, й навіть не усі такі особи, що

виконують організаційно-розпорядчу функцію. До неї обов'язково має бути додана функція консультативно-дорадча. Виходячи з наведених визначень, серед державних службовців та працівників місцевого самоврядування є службові особи, які одночасно є посадовими, та такі особи, які є службовими, але не належать до посадових. Вони виконують організаційно-розпорядчі функції, проте не мають функцій консультативно-дорадчих. Крім того, є службовими, але не посадовими, державні службовці та працівники органів місцевого самоврядування, які виконують інші функції службової особи, крім організаційно-розпорядчих. Такими є особи відповідних органів, що виконують адміністративно-господарські функції.

Якщо так, то поняття «службова особа» та «посадова особа» співвідносяться наступним чином: будь-яка посадова особа за визначенням є службовою, проте не усі службові особи є посадовими. Тому логічним було б говорити не «службові та посадові особи», а «службові, зокрема посадові особи».

При такому підході можна вважати, що у Законі України «Про прокуратуру», у словосполученні «посадові та службові особи органів прокуратури» маються на увазі виключно особи службові (зокрема й посадові). По-перше, це працівники, які мають ранги, передбачені Законом про державну службу, та працюють в органах прокуратури, будучи при цьому ще й службовими особами, по-друге, такими є особи, які мають класні чини, передбачені Законом України про прокуратуру і також належать до службових, по-третє, йдеться про службових осіб, які працюють за вільним наймом. Усе це працівники виконують хоча б одну з функцій службової особи.

Безумовно, є негайна потреба у тому, щоб співвідношення понять «службова особа» та «посадова особа» були розтлумачені на законодавчому рівні, аби в усіх галузях права вони застосовувалися однаково.